

Prijs Gelders Boerenerf 2012 – rapport van de jury

Boerenerven als levend erfgoed

De jury was onder de indruk van de bezochte erven. Niet alleen vanwege de hoge kwaliteit maar juist ook vanwege de inzet en toewijding van de bewoners. De erven zijn niet bevroren in de tijd maar ze leven: oude en nieuwe elementen gaan goed samen bij een hedendaags gebruik. Dat is precies wat de provincie graag ziet: erfgoed niet als doel op zichzelf, maar verbonden met hedendaagse functies. Het is onze overtuiging dat alleen zo het erfgoed van Gelderland behouden blijft. In combinatie met wonen, werken en recreëren. Als levend erfgoed.

De jury vindt alle drie de erven van grote betekenis voor de omgeving, omdat zij deel uitmaken van het cultuurlandschap rondom. De eigenaren hebben elk hun eigen ideeën over boerderij en erf en dat zie je. Stuk voor stuk zijn het mooie ensembles met een eigen karakter.

Bevindingen van de jury over de bezochte erven (in de volgorde van bezoek)

1. *Den Ouden Dam, Kesteren*

Den Ouden Dam te Kestern is een historisch erf dat al in de zestiende eeuw als agrarisch erf genoemd wordt. De huidige bebouwing dateert van 1832. Op het erf zijn aanwezig een boerderij, een vloedschuur en een hooiberg, samen op een terp gelegen. nabij de oude arm van Rijn.

De boerderij heeft de voor het Rivierengebied karakteristieke vorm: de T-boerderij. De vloedschuur is haaks op het bedrijfsgedeelte van de boerderij gebouwd. De vloedschuur is extra hoog gelegen om bescherming te kunnen bieden aan het vee bij hoog water. De Rijn was vroeger vlakbij: nabij herf erf ligt een herkenbare oude arm van de rivier. Achter het bedrijfsgedeelte van de boerderij staat een vijf-roedige steltenberg, bedoeld voor hooiberging en het onderbrengen van werktuigen.

Alle gebouwen zijn rietgedekt, boerderij en vloedschuur hebben een zadeldak met wolfeind, het woonhuis een schilddak. De gevels van de boerderij zijn in de eerste decennia van de twintigste eeuw gepleisterd, wat enige afbreuk doet aan de oorspronkelijkheid maar wat daarnaast ook illustratief is voor een latere cultuurperiode. De gevelindelingen zijn symmetrisch. Het ankerbalkgebint is goeddeels oorspronkelijk, zoals ook de sporenkap. De vloeren in het bedrijfsgedeelte van de boerderij en in de vloedschuur zijn van leem. De indeling van de boerderij, waarin een opkamer en kelder met kruisgewelf aanwezig zijn, is vrijwel ongewijzigd.

Het erf is oorspronkelijk van indeling. Het werkerf 'achter', de moestuin 'voor', kleine gebouwen voor kleinvee, hagen. De aanwezigheid van kippen, geiten en varkens maakt dit erf niet alleen tot een levend erf, de 'beestenboel' vormt ook een relatie met de wijze waarop eeuwenlang aan een boerenerf invulling is gegeven. De eigentijdse hekwerken voor de varkens zijn effectief maar voor verbetering vatbaar. De veelheid aan kleinere gebouwtjes en opstalletjes doen iets af aan de overzichtelijk van het erf.

De steltenberg heeft eigentijdse functies gekregen door het onderbrengen van een logiesruimte voor bed & breakfast in het bovengedeelte. Onderin is de geitenstal.

De gebouwen zijn dusdanig gesitueerd dat sprake is van een 'compact' ensemble. De ensemblewaarde is hoog. Authenticiteit en erfindeling scoren eveneens goed. De overgang van erf naar omliggende kersenboomgaarden, waar de geiten grazen, is heel geleidelijk. Er wordt geen melkvee meer gehouden op dit fruitbedrijf.

De eigenaar is zich bewust van zijn erfgoed, en zet daarvoor in met groot enthousiasme waarbij hij vermijdt dat het geheel tot een statisch karakter krijgt: Den Ouden Dam is daarom in meerdere opzichten een levend erf.

2. De Grootte Veen, Putten

De Grootte Veen is een imponerend erf, gelegen in de gemeente Putten aan de weg naar Nijkerk. Vanaf de weg is het een blikvanger: een ensemble van oude en nieuwe gebouwen, dat door het gebruik van zwarte gepotdekselde planken als een eenheid overkomt. Vooral de moderne schuur en stal zijn goed ingepast en uitgevoerd in goede materialen en kleurstellingen. Dat deze boerderij een landgoedverleden heeft is zichtbaar aan de luiken.

De rietgedekte schaapskooi, de vijfroedige kapberg en de hallenhuisboerderij met bakhuis zijn bijzonder. De boerderij is gebouwd in 1756 hetgeen vermeld is op de sluitsteen boven de wagendeuren in de achtergevel. De boerderij is vanwege diverse bouwsporen (kap voorzijde, gevelindeling, slietenzolder) bouwhistorisch zeer interessant. De gebouwen zijn dusdanig gesitueerd dat aan de achterzijde een overzichtelijk werkerf ontstaan is waar de gebouwen in een driekwart cirkel omheen liggen. Het open gedeelte zorgt voor een goede relatie met het landschap en uitstekende zichtbaarheid vanaf de Straatweg. De bestrating is functioneel. Bij het werkerf, meer naar de omgeving toe, bevindt zich een poel.

Aan de voorzijde bevindt zich een kleine siertuin met symmetrisch geplante lage heggen. Een hogere haag belemmert deels het zicht op het omliggende landschap waardoor de fraaie rij knotwilgen die het perceel daar begrenst, vanuit woonhuis en voortuin niet zichtbaar is.

Het erf is niet opgsmukt, maar mooi in zijn eenvoud en functionaliteit. Het is een goede afspiegeling van de bedrijfsvoering van dit boerenbedrijf met jongvee.

De cultuurhistorische waarde van dit ensemble is hoog, door authenticiteit, architectuurhistorische kwaliteit en ongeschonden erfindeling. In het interieur zijn veel historische elementen bewaard gebleven waarbij de grote schouw met achttiende-eeuwse tegeltjes met bijbelvoorstellingen tot de verbeelding spreekt. Buiten is de oude plee bewaard gebleven inclusief beerput.

De eigenaar kent de geschiedenis van zijn gebouwen. Hij investeert doordacht in het onderhoud en de voor de bedrijfsvoering nodige aanpassingen. Hij slaagt erin de moderne functies en historische waarden met elkaar te verenigen.

3. Het erf Roeterd in Apeldoorn

Het erf van de familie Roeterd in Apeldoorn dient zich aan als een groene oase in het land. Een fraaie laan leidt naar een ensemble van gebouwen. Het van oorsprong kleine erf met keuterboerderij is uitgebouwd, ook door grondaankopen, tot een woonensemble voor twee generaties. Op de plaats van het oude boerderijtje wonen de ouders in een, in de jaren zestig gebouwde woning. Daarbij is een in dezelfde stijl gebouwde woning verrezen waarin de volgende generatie zijn intrek heeft genomen en waaruit de ontwikkeling van het erf krachtdadig ter hand genomen wordt.

Op het vergrote erf zijn, in de nabijheid van de woningen, verschillende opstallen verrezen, alle nieuw maar geïnspireerd op agrarische bebouwing en gedeeltelijk opgetrokken uit historische materialen. Zo zijn een steltenberg, een tweeroedige hooiberg, een kleine wagenloods die dienst doet als autogarage en een schuur aanwezig. Bij het realiseren van deze opstallen, alsook bij de verdere ontwikkeling van het landschappelijke erf, is sterk rekening gehouden met de oude, nog aanwezige bomen en de kolk, die bakens vormen in het ensemble. Bij de ontwikkeling is gestreefd naar een hoge biodiversiteit.

Bij de erfontwikkeling zijn aldus oude elementen ingepast in een nieuw geheel. Op het erf staan verschillende nieuwe gebouwen in de streekstijl, elk met een invulling voor het kleinvee, onderhoud en biodiversiteit, zoals voor de schapen van een oud ras en de bijenteelt. De oude kolk die dichtgeschoven was, is weer uitgegraven. Een kwelrijk graslandje wordt dusdanig beheerd dat de oorspronkelijk voorkomende orchideeën weer de kop op steken.

Het erf van de familie Roeterd is feitelijk geen historisch boerenerf maar een geslaagd voorbeeld van erfontwikkeling. Er is geen onderscheid tussen een agrarisch werkerf, vroeger het terrein van de boer, en een siererf, vroeger het terrein van de boerin. Met de vele verschillende functies, onderdelen en ruimten bestaat het gevaar dat op ieder beschikbaar plekje 'iets' gerealiseerd wordt. De functionele rust moet worden bewaakt. Maar wat overheerst is dat dit erf nu, met het karakter van een klein landgoed, een groene oase is voor rust en bewondering.

5. De uitslag

De jury was unaniem in haar oordeel. Zij heeft, gelet op erfindeling, relatie tussen bebouwing en landschap, authenticiteit en functionaliteit en de relatie tussen historisch karakter en huidige gebruik, aan te wijzen als Gelders boerenerf van het jaar 2012:

De Grootte Veen, in Putten.

Tweede en derde zeer eervolle plaatsen zijn toegekend aan respectievelijk Den Ouden Dam in Kesteren en het erf van de familie Roeterd in Apeldoorn.

Rozendaal, 24 november 2012